

Rättsavdelningen
Enheten för socialjuridik
Anna Giertz
anna.giertz@socialstyrelsen.se

LINKÖPINGS KOMMUN Socialnämnden 07-11-13
Dnr SN 2017-282
Hlg

Sändlista

1. Kammarrätten i Göteborg
2. Förvaltningsrätten i Malmö
3. Förvaltningsrätten i Stockholm
4. Barnombudsmannen
5. Inspektionen för vård och omsorg, IVO
6. Regelrådet
7. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU

8. Borlänge kommun
9. Botkyrka kommun
10. Eskilstuna kommun
11. Göteborgs stad
12. Helsingborgs stad
13. Jönköpings kommun
14. Linköpings kommun
15. Malmö stad
16. Mölndals stad
17. Norrköpings kommun
18. Sollentuna kommun
19. Trelleborgs kommun
20. Umeå kommun
21. Västerås kommun
22. Örebro kommun

23. Sveriges Kommuner och Landsting, SKL
24. Sveriges Akademikers Centralorganisation, SACO
25. Vision
26. Akademikerförbundet, SSR
27. Föreningen Sveriges Socialchefer, FSS
28. Vårdföretagarna, Almega
29. Svenska vård
30. FAMNA
31. Aleris
32. Attendo
33. Familjehemspoolen
34. Familjehemsstiftelsen

35. Familjehem Norr
36. Gryning Familjehemsvård
37. Humana AB
38. Stiftelsen Credo
39. Vårlyjus AB
40. Riksförbundet för förstärkt familjehemsvård, RFF
41. Familjehemscenter Östergötland
42. Allmänna barnhuset
43. Autism och aspergerförbundet
44. Familjevårdens Centralorganisation, FaCo
45. Barnens rätt i samhället, BRIS
46. Föreningen socionomer inom familjehemsvården, FSF
47. Maskrosbarn

Från: Giertz, Anna <Anna.Giertz@socialstyrelsen.se>
Skickat: den 8 november 2017 10:51
Till: kammarratten.goteborg@dom.se; forvaltningsrattenimalmo@dom.se; forvaltningsrattenistockholm@dom.se; info@barnombudsmannen.se; registrator.vss@ivo.se; registrator.tillstand@ivo.se; regelradet@regelradet.se; registrator@sbu.se; kommun@borlange.se; kontaktcenter@botkyrka.se; info@eskilstuna.se; stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se; kontaktcenter@helsingborg.se; kommunstyrelse@jonkoping.se; Kommunstyrelsen/Kommunledningskontoret brevlåda; malmostad@malmo.se; stad@molndal.se; norrkoping.kommun@norrkoping.se; sollentuna.kommun@sollentuna.se; Trelleborgs kommun Skånes län; umea.kommun@umea.se; kontaktcenter@vasteras.se; servicecenter@orebro.se; info@familjhemnorr.se; info@gryning.se; info@humana.se; info@credo.se; info@varljus.se; info@allmannabarnhuset.se; mejla@faco.nu; info@famna.org; kansli@akademssr.se; info@bris.se; info.iof@attendo.se; info@socialchefer.se; annika.qvarfordt@humana.se; kontakt@maskrosbarn.org; info@rff.se; info@svenskavard.se; info@skl.se; kansli@saco.se; visiondirekt@vision.se; info@autism.se; info.najden@aleris.se; info@familjehemscenter.nu; info@familjehemsstiftelsen.com; info@familjehemspoolen.com; info@vardforetagarna.se

Kopia: Registrator rättsavdelningen
Ämne: REMISS föreskrifter och allmänna råd om konsulentverksamheter
Bifogade filer: Remiss Missiv Konsulentverksamheter.pdf; Remiss Författningsförslag Konsulentverksamheter.pdf; Remiss Konsekvensutredning Konsulentverksamheter.pdf; Sändlista Konsulentverksamheter.pdf

Hej!

Socialstyrelsen önskar era synpunkter på bifogat förslag till föreskrifter och allmänna råd samt tillhörande konsekvensutredning.

Synpunkter på författningsförslaget och konsekvensutredningen ska ha kommit in till Socialstyrelsen senast **den 22 december 2017**.

Vi är tacksamma för yttranden per e-post i ett Word-dokument.
 Remissvar skickas till socialstyrelsen@socialstyrelsen.se

Vänligen ange **diarienummer 26261/2017** i remissvaret.

Bilagat finner ni fyra dokument:

- Missiv
- Förslag till föreskrifter och allmänna råd om konsulentverksamheter
- Konsekvensutredning
- Sändlista

Med vänlig hälsning

.....
Anna Giertz
 Jurist

SOCIALSTYRELSEN
 Rättsavdelningen
 Enheten för socialjuridik
 106 30 Stockholm
 Växel 075-247 30 00

www.socialstyrelsen.se

Prenumerera på vårt nyhetsbrev

Socialstyrelsen värnar hälsa, välfärd och allas lika tillgång till god vård och omsorg.

Rättsavdelningen
Enheten för socialjuridik
Anna Giertz
anna.giertz@socialstyrelsen.se

Enligt sändlista

LINKÖPINGS KOMMUN Socialnämnden 05-11-13
Dnr SN 2017-282
Hlg

Remiss avseende förslag till Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om konsulentverksamheter

Ni inbjuds att lämna synpunkter på Socialstyrelsens förslag till föreskrifter och allmänna råd med tillhörande konsekvensutredning.

Synpunkter på förslaget och konsekvensutredningen ska ha kommit in till Socialstyrelsen senast den **22 december 2017**. Vi är tacksamma för yttranden per e-post i Wordformat för att underlätta vårt arbete med att sammanställa svaren.

Remissvar skickas till socialstyrelsen@socialstyrelsen.se

Vänligen ange **diarienumret 26261/2017** i remissvaret.

Kontaktperson

Anna Giertz

Tel: 075-247 31 23

Med vänlig hälsning

Erik Höglund

Ävdelningschef

Bilagor

- Sändlista
- Förslag – Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om konsulentverksamheter
- Konsekvensutredning

Gemensamma författningssamlingen avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst, läkemedel, folkhälsa m.m.

ISSN 2002-1054, Artikelnummer xxxxxxxx
Utgivare: Chefsjurist Pär Ödman, Socialstyrelsen

LINKÖPINGS KOMMUN Socialnämnden
017-11-13
Den SN 2017-282
17

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om konsulentverksamheter;

**HSLF-FS
2018:xx**

Utkom från trycket
den xx xx 20xx

beslutade den xx xx 2018.

Socialstyrelsen föreskriver följande med stöd av 8 kap. 5 § socialtjänstförordningen (2001:937) och beslutar följande allmänna råd.

Tillämpningsområde

1 § Dessa föreskrifter ska tillämpas i verksamheter som har till uppgift att till socialnämnden föreslå familjehem och jourhem till barn samt som lämnar stöd och handledning till sådana hem som tar emot barn (konsulentverksamheter).

Ledningssystem

2 § Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete framgår att den som bedriver socialtjänst ansvarar för att det finns sådana processer och rutiner som behövs för att säkerställa att verksamheten uppfyller de krav som ställs i dessa föreskrifter.

Egenkontroll enligt 5 kap. 2 § SOSFS 2011:9

Allmänna råd

Egenkontrollen i konsulentverksamheten bör bl.a. omfatta insamling av uppgifter om

- hur familjehemmen och jourhemmen uppfattar det stöd och den handledning som har lämnats,

- hur socialnämnden uppfattar att konsulentverksamheten har samarbetat med nämnden och i övrigt utfört sitt uppdrag, och
- huruvida placeringar har avslutats oplanerat och orsakerna till det.

Kompetens

3 § Den personal i en konsulentverksamhet som föreslår familjehem och jourhem eller lämnar stöd och handledning till sådana hem ska ha

1. relevant högskoleutbildning,
2. relevant erfarenhet, och
3. personlig lämplighet.

Allmänna råd

Personalen bör ha kunskap om

- barns utveckling,
- de särskilda behov som placerade barn kan ha, och
- det regelverk på socialtjänstens område som är relevant.

Den personal som självständigt lämnar stöd och handledning bör ha en högskoleutbildning som omfattar minst 180 högskolepoäng och har en inriktning mot socialt arbete, socialpedagogik eller beteendevetenskap.

Introduktion och kompetensutveckling

4 § Den som bedriver konsulentverksamhet ska se till att personalen får den introduktion, handledning och kompetensutveckling som de behöver för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.

Stöd och handledning

5 § Det stöd och den handledning som en konsulentverksamhet lämnar till ett familjehem eller jourhem ska syfta till att öka hemmets möjlighet att förstå och tillgodose behoven hos det barn som är placerat där.

Allmänna råd

**HSLF-FS
2018:xx**

Stödet kan omfatta vägledning, information, råd och motivation. I stödet kan även ingå utbildning, fortbildning samt möjlighet till erfarenhetsutbyte med andra familjehem eller jourhem.

Handledning bör vara strukturerad och ge familjehemmet eller jourhemmet möjlighet till reflektion och lärande.

Tillgänglighet till stöd och handledning

6 § Det ska finnas tillräckligt med personal i en konsulentverksamhet för att kunna lämna det stöd och den handledning som varje familjehem och jourhem behöver med utgångspunkt i det eller de uppdrag verksamheten har.

Denna författning träder i kraft den 1 april 2018.

Socialstyrelsen

OLIVIA WIGZELL

Anna Giertz

Rättsavdelningen
Anna Giertz
anna.giertz@socialstyrelsen.se

Enligt sändlista

LINKÖPINGS KOMMUN Socialnämnden 2017-11-13 Dnr SN 2017-282 Hlg
--

Konsekvensutredning – förslag till föreskrifter och allmänna råd om konsulentverksamheter

1. Bakgrund

1.1 Allmänt om konsulentverksamheter

Konsulentverksamheterna har sin bakgrund i missbruksvården för vuxna på 1980-talet. En socialnämnd, en stiftelse eller en myndighet skapade självständigt eller i samarbete vad som kallades för *familjevårdsenheter* i syfte att rekrytera familjehem och sedan förmedla dessa hem till kommunerna i kombination med stöd och handledning från en konsulent.¹ Verksamheterna har genom åren benämnts på flera olika sätt, bl.a. "förstärkta" eller "konsulentstödda familjehemsverksamheter".² Under 1990-talet etablerades liknande verksamheter inom den sociala barn- och ungdomsvården. I början av 2000-talet uppskattades antalet verksamheter inom barn- och ungdomsvården till 10–15 stycken. Branschen har därefter fortsatt att växa succesivt och utgörs idag främst av privata utförare i form av aktiebolag. År 2016 uppgav 96 procent av kommunerna att de anlitar konsulentverksamheter på något sätt, om än i varierande omfattning.³

I april 2017 infördes tillståndsplikt för konsulentverksamheter. I oktober 2017 hade cirka 220 företag ansökt om tillstånd hos Inspektionen för vård och omsorg, IVO. IVO har till dags dato inte fattat några beslut i dessa ärenden.

Enligt Socialstyrelsens statistik var cirka 11 000 barn placerade i familjehem eller jourhem i november 2016. I denna siffra saknas dock asylsökande barn eller barn som av annan anledning saknar svenskt personnummer.⁴ Det saknas statistik över hur många placerade barn som är placerade i hem som stöds av konsulentverksamheter. År 2009 angav dock Barnskyddsutredningen att uppskattningsvis 13 procent av samtliga placerade barn var placerade i konsulentstödda familjehem och jourhem.⁵

¹ *Det förstärkta familjehemmet*, Ds S 1981:17, se även *Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga*, SOU 2014:3 s. 205.

² Hädanefter "konsulentverksamheter", i den bemärkelse som framgår av författningsförslaget.

³ *Marknaden för hem för vård eller boende för ensamkommande och andra barn och unga*, Konkurrensverkets rapportserie 2017:8, samt *Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)*, SOU 2009:68 s. 437.

⁴ Socialstyrelsens statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2015 och 2016, publicerad september 2017. Observera att endast barn med fullständigt personnummer omfattas av statistiken.

⁵ SOU 2009:68 s. 443.

1.1 Tillgång till familjehem och jourhem

Kommunerna ansvarar enligt 6 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, för att det finns tillgång till familjehem. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter ska kommunerna kartlägga och analysera sitt behov av familjehem och planera för och vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa tillgången till hem som kan erbjuda vård som är trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet.⁶

För att kunna hålla en hög kvalitet i familjehemsvården och kunna matcha barnet med ett passande familjehem behöver kommunerna ha många olika hem att välja mellan. Svårigheter kring rekrytering av familjehem har dock varit en återkommande fråga i flera utredningar av den sociala barn- och ungdomsvården.⁷ Även Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har nyligen konstaterat att kommunerna har svårt att både hitta tillräckligt många familjehem och rätt sorts hem. Framför allt finns svårigheter med att hitta familjehem som klarar av placeringar av barn med stora eller specifika behov, till exempel barn som har allergier eller funktionsnedsättningar.⁸

1.2 Konsulentverksamheternas tjänster

Konsulentverksamheternas huvudsakliga funktion i familjehemsvården är att erbjuda hem som med förstärkt stöd och handledning kan ta emot barn och unga i behov av särskilt stöd. Det kan även röra sig om barn och unga som har behov av specifika behandlingsinsatser, men där placering på en institution inte bedöms lämplig. Det förstärkta stödet är främst avsett att minska risken för sammanbrott av placeringen och kan på så sätt möjliggöra familjehemsvård för fler barn och unga.

Verksamheterna själva uppger att kärnan i deras verksamheter är att de erbjuder stöd och handledning till jour- eller familjehemmet. Utöver detta erbjuder konsulentverksamheterna även andra tjänster, till exempel utredning av jour- och familjehem, utbildning av jour- och familjehem, avlastning till familjehem samt stöd eller insatser direkt till det placerade barnet. Eftersom det kan vara svårt för kommunerna att hitta jour- eller familjehem vänder sig kommunerna till konsulentverksamheterna för att få tillgång till hem. Detta var särskilt tydligt i samband med att det kom ett stort antal ensamkommande barn till Sverige under framförallt 2015. Under 2016 var ungefär hälften av barnen i konsulentstödda familjehem ensamkommande.⁹

Överhuvudtaget upplever kommunerna att bristen på familjehem är en viktig anledning till att de använder sig av konsulentverksamheter. Kommunerna behöver verksamheterna för att få tillgång till ett familjehem, även om placeringarna som sådana egentligen inte kräver något särskilt stöd.¹⁰

⁶ 3 kap. 1 § SOSFS 2012:11, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller för vård eller boende.

⁷ SOU 2009:68 s. 405 samt SOU 2014:3 s. 22-23.

⁸ *Hittar vi hem? En kartläggning och analys av den sociala dygnsvården för barn och unga*, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, rapport 2016:5, s. 70-71.

⁹ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, rapport 2016:5 s. 79.

¹⁰ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, rapport 2016:5 s. 87-88, samt samtal med kommunrepresentanter.

2. Beskrivning av problemet och vad Socialstyrelsen vill uppnå

Tillståndsplikten infördes i april 2017 och motiverades med att barn och unga som placeras i familjehem eller jourhem befinner sig i en sårbar situation. Barnen kan också ha behov särskilt stöd. En verksamhet som ger stöd och handledning till familjehem kan på ett konkret sätt påverka vården och barnets situation. Med hänsyn till samhällets ansvar för barnens säkerhet och trygghet bedömdes tillståndsplikten som nödvändig för att säkerställa att konsulentverksamheterna uppfyller kraven på god kvalitet och säkerhet.¹¹

Enligt 3 kap. 3 § SoL ska insatser inom socialtjänsten vara av god kvalitet. Enligt 7 kap. 2 § SoL får tillstånd enligt 7 kap. 1 § SoL endast beviljas om verksamheten uppfyller kraven på god kvalitet och säkerhet. Vilka närmare krav som kan ställas på en konsulentverksamhet specificeras inte i lag eller förordning. I propositionen uttalades att detta kan regleras i andra föreskrifter än lag.

Mot denna bakgrund inledde Socialstyrelsen under våren 2017 ett arbete med att utreda behovet av föreskrifter avseende konsulentverksamheter. Underlaget har främst utgjorts av tidigare utredningar samt möten och andra kontakter med representanter för konsulentverksamheter, branschorganisationer, kommuner, Sveriges Kommuner och Landsting och IVO.¹²

Av underlaget framkommer bl.a. följande. Att ge stöd och handledning till familjehem är kvalificerade arbetsuppgifter som kräver kompetens och erfarenhet. Flera aktörer har också uttryckt att det finns ett behov av att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan konsulentverksamheterna och socialtjänsten. Vissa socialtjänster anser att de inte får tillräcklig insyn i vården eller att konsulentverksamheten ”styr” familjehemmet och placeringen. Det förekommer också att verksamheterna ger stöd och insatser direkt till barnen, utan att respektive socialnämnd har beslutat om det. Därtill kan kvaliteten i konsulentverksamheterna variera avsevärt, trots att det generellt sett är förknippat med höga kostnader att anlita företagen.

I tillsynen har IVO sett att konsulentstödda familjehem inte alltid utreds av kommunerna, utan att kommunerna helt eller delvis förlitar sig på den utredning som konsulentverksamheten har gjort. Barn har således placerats i hem som inte är utredda enligt gällande regler.¹³

2.1 Utrymmet för reglering

Socialstyrelsen bedömer att utrymmet för att reglera konsulentverksamheterna genom föreskrifter är relativt begränsat. Myndigheten har inte – förutom krav på kompetens – identifierat någon möjlighet att ställa krav kopplat till att konsulentverksamheterna föreslår familjehem och jourhem till socialnämnden. Det beror på att socialtjänstlagen pekar ut socialnämnden som ensamt ansvarig för

¹¹ Regeringens proposition 2016/17:59 *Trygghet och säker vård för barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet*, s. 20-21.

¹² SOU 2009:68, SOU 2014:3, *Myndigheten för vård- och omsorgsanalys*, rapport 2016:5, Konkurrensverket 2017:8, samt möten med konsulentverksamheter, kommuner och branschorganisationer i maj-juni 2017.

¹³ *Barns rätt till familjehemsvård av god kvalitet*, IVO 2017-15. Se även JO-beslut - En kommun kan inte överlämna utredningsansvaret till ett privaträttsligt subjekt, eftersom utredningen utgör myndighetsutövning, JO 2598-2000 och 2617-2000.

vården i samband med att ett barn placeras i ett jour- eller familjehem. Det finns förvisso inga lagliga hinder mot att en konsulentverksamhet rekryterar och utreder familjehem och jourhem. Lagstiftningen ger dock inget utrymme för en kommun att avstå sitt utredningsansvar genom att hänvisa till en utredning som en konsulentverksamhet har gjort.¹⁴

Att lämna stöd och handledning till ett familjehem eller jourhem är en uppgift som socialnämnden enligt 2 kap. 5 § SoL får överlämna till en privat utförare. Socialstyrelsen bedömer därför att det som återstår att reglera ifråga om konsulentverksamheter är kvalitetskrav avseende viss kompetens samt krav avseende stöd och handledning. Samtliga regler i författningsförslaget baseras på verkställighetsbemyndigande avseende SoL och socialtjänstförordningen (2001:937), SoF.

2.2 Innehållet i reglerna

Författningen avser att närmare precisera ramarna för de tillståndspliktiga konsulentverksamheterna. Reglerna är endast tillämpliga på verksamheter som både rekryterar familjehem och jourhem samt ger stöd och handledning till sådana hem. En verksamhet som t.ex. enbart föreslår familjehem till en kommun omfattas inte av tillståndsplikt och inte heller av regelverket.¹⁵ I huvudsak omfattar författningsförslaget följande.

Ledningssystem och egenkontroll (2 § och allmänna råd till 5 kap. 2 § SOSFS 2011:9)

Inledningsvis anges i 2 § en hänvisning till föreskrifterna om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9) att verksamheterna ska ha de processer och rutiner som behövs för att säkerställa att verksamheten uppfyller de krav som ställs i författningsförslaget. Att en konsulentverksamhet ska ha ett ledningssystem enligt SOSFS 2011:9 gäller redan idag. I förslaget anges dock ett tillägg i form av allmänna råd till reglerna om egenkontroll enligt 5 kap. 2 § SOSFS 2011:9. Enligt de allmänna råden bör en konsulentverksamhet hämta in uppgifter om hur socialnämnden har uppfattat att uppdraget har utförts, vad jour- och familjehemmen tycker om stödet och handledningen samt om placeringar har avslutats oplanerat och i så fall, orsakerna till detta.

Kompetens (3 och 4 §§)

I verksamheterna ska det enligt 3 kap. 3 § andra stycket SoL finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Det rör sig dels om att föreslå familjehem och jourhem, vilket kan innefatta att verksamheten söker, bedömer och sen föreslår tilltänkta familjehem och jourhem till socialnämnden.¹⁶ Förslaget anger ett generellt kompetenskrav för personal som föreslår familjehem och jourhem såväl som för personal som ger stöd och handledning till hemmen. Personalen ska ha en högskoleutbildning som är relevant för arbetsuppgifterna. De ska också ha relevant erfarenhet och personlig lämplighet. Personalen bör även ha

¹⁴ 6 kap. 1 § samt 6 § andra stycket SoL. Se även JO-beslut - En kommun kan inte överlämna utredningsansvaret till ett privaträttsligt subjekt, eftersom utredningen utgör myndighetsutövning, JO 2598-2000 och 2617-2000.

¹⁵ Prop. 2016/17:59 s. 50.

¹⁶ Prop. 2016/17:59 s. 20

kunskap om barns utveckling, de särskilda behov som placerade barn kan ha samt kunskap om relevanta regelverk inom socialtjänsten.

Personal som självständigt ger stöd och handledning bör enligt ett allmänt råd ha en högskoleutbildning som omfattar minst 180 högskolepoäng och som har en inriktning mot socialt arbete, socialpedagogik eller beteendevetenskap. Motivet är att stödet och handledningen på ett konkret sätt kan påverka vården i familjehemmet och barnets situation. Familjehem och jourhem tar emot barn i olika åldrar och med skiftande problem, t.ex. beteendeproblem eller anknytningsproblem. Barnen kan ha varit utsatta för våld eller leva i riskzonen för att utveckla missbruk. Den som ska ge stöd och handledning behöver därför fördjupade teoretiska kunskaper och praktiska erfarenheter. Ett adekvat stöd förutsätter också att den som ger stödet och handledningen självständigt kan identifiera problem, formulera och komma med förslag till lösningar i dialog med andra. Socialstyrelsen bedömer att en utbildning som motsvarar det allmänna rådet bäst kan motsvara dessa krav.

Den som bedriver konsulentverksamhet ska enligt 4 § i förslaget se till att personalen får den introduktion, handledning och kompetensutveckling som de behöver för att utföra sina arbetsuppgifter.

Stöd och handledning samt tillgänglighet (5 och 6 §§)

Författningsförslagets 5 § anger att stödet och handledningen ska syfta till att ge familjehemmet eller jourhemmet en ökad möjlighet att förstå och tillgodose det placerade barnets behov. I det allmänna rådet beskrivs att stödet kan omfatta vägledning, information, råd och motivation. I stödet kan det även ingå utbildning, fortbildning samt möjlighet till erfarenhetsutbyte med andra familjehem eller jourhem. Handledningen bör vara strukturerad och ge familjehemmet eller jourhemmet möjlighet till reflektion och lärande. Utbildning enligt det allmänna rådet till 5 § avser inte den grundutbildning som är lagstadgad i 6 kap. 6 c § SoL. Det avser istället situationen när det uppstår behov av en specifik utbildningsinsats till familjehems- eller jourhemsföräldrarna. Det kan t.ex. vara en utbildning om en viss typ av funktionsnedsättning.

Kontinuerligt stöd anses viktigt för att familjehem och jourhem ska kunna ge barnet en god vård och fostran, och minska risken för oplanerade avbrott. I början av en placering kan behovet av stöd antas vara större men därefter kan behoven skifta beroende på hur placeringen fortlöper. Enligt 6 § i författningsförslaget ska det finnas tillräckligt med personal i konsulentverksamheten för att lämna det stöd och den handledning som varje hem behöver. Tillgängligheten till personal ska också ha sin utgångspunkt i hur många och vilken typ av uppdrag som verksamheten har.

3. Alternativa lösningar och effekter om ingen reglering kommer till stånd

Socialstyrelsen bedömer att det finns ett behov att tydliggöra vilka krav som ska ställas på en konsulentverksamhet ifråga om kompetens. Att vägleda med hjälp av t.ex. ett kunskapsstöd skulle inte ge en tillräckligt tydlig styrning och riskera att leda till en alltför skiftande kompetensnivå i verksamheterna. Bindande regler skapar en större säkerhet för de som avser att starta en ny konsulentverksamhet,

och reglerna kan underlätta tillståndsgivning och tillsynen av verksamheterna. Reglerna kan således bidra till en större förutsebarhet för verksamheterna själva och för kommunerna som upphandlar tjänsterna. Ytterst kan ett bindande regelverk bidra till god kvalitet i verksamheterna vilket leder till att barn som placeras i konsulentstödda familjehem och jourhem får en sådan god vård och fostran som de har rätt till.

4. Berörda av regleringen

Konsulentverksamheter, kommuner, familjehem, jourhem samt barn som placeras i familjehem eller jourhem.

5. Barnkonsekvensanalys och jämställdhet

Reglerna medför tydligare krav på konsulentverksamheternas kompetens. Genom författningsförslaget stärks förutsättningarna för att lämpliga familjehem och jourhem rekryteras. Förslaget syftar även till att säkra kvaliteten i det stöd som hemmen får, vilket i sin tur kan bidra till en säkrare och tryggare vård för barn som placeras i konsulentstödda hem. Socialstyrelsen bedömer att förslaget är könsneutralt och har inte identifierat några särskilda konsekvenser av förslaget som kan antas påverka jämställdheten. Förslaget kan dock öka förutsättningar för att ge alla familjehemsplacerade barn - oavsett kön - en trygg och säker vård.

6. Bemyndiganden som myndighetens beslutanderätt grundar sig på

Socialstyrelsen får enligt 8 kap. 5 § SoF vidare meddela ytterligare föreskrifter om verkställigheten av SoL och SoF. I detta författningsförslag har myndigheten enbart använt sig av detta verkställighetsbemyndigande.

7. Kostnadmässiga konsekvenser av förslaget

För beräkningarna av de kostnadmässiga konsekvenserna har Socialstyrelsen hämtat statistik från två rapporter; Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (Vårdanalys) "Hittar vi hem?" En kartläggning och analys av den sociala dygnsvården för barn och unga (2016:5) samt Konkurrensverkets rapport "Marknaden för hem för vård eller boende för ensamkommande och andra barn och unga" (2017:8).

Vårdanalys genomförde två enkätundersökningar under hösten 2016. En enkät gick ut till samtliga kommuner och svarsfrekvensen blev 64 procent. Den andra enkäten skickades till 323 konsulentverksamheter som hade identifierats i kartläggningen. Svarsfrekvens från verksamheterna var endast 40 procent.

Socialstyrelsen har använt uppgifter från nämnda rapporter för beräkning av antalet och storleken på verksamheterna samt utbildningsnivån för de anställda konsulenterna. Utöver detta har Socialstyrelsen inhämtat kompletterande information från Vårdföretagarna samt tre olika konsulentverksamheter. Storleken på dessa företag är:

- Litet – 3 konsulenter och 25 familjehem.
- Medelstort – 16 konsulenter och 6 placeringar per konsulent.
- Stort – 60 konsulenter och 500 familjehem.

7.1 Antal och storlek på företagen

Antalet konsulentverksamheter uppskattades i Konkurrensverkets undersökning i mars 2017 till cirka 340 stycken. Merparten av dem bedrivs i aktiebolagsform och har få anställda. De flesta konsulentverksamheter har färre än fem anställda oavsett driftsform. Det är relativt många av företagen som inte har några anställda alls.¹⁷

Marknaden för konsulentverksamheter är dock rörlig och det är därför svårt att med säkerhet säga hur väl siffrorna fortfarande stämmer överens med hur situationen ser ut hösten 2017. Företag kan både ha avvecklat sin rörelse eller ha blivit uppköpta av en annan verksamhet.

Nedanstående tabell visar fördelningen av konsulentverksamheter, juridisk form, mars 2017.

Driftsform	Antal
Aktiebolag	311
Ekonomisk förening	4
Enskild firma	5
Handelsbolag	5
Ideell förening	1
KOF*	1
Stiftelse	9

Källa: Konkurrensverket rapport 2017:8. * Kommunsamverkan Cura Individutveckling i Blekinge

7.2 Beräkning av kostnader

Kostnaderna för förslaget kommer enbart påverka privata verksamheter. Innehållet i reglerna och motivering till dem redogörs för under avsnitt 2.2. Socialstyrelsen har enbart gjort kostnadmässiga beräkningar av de bestämmelser i författningsförslaget som bedömts kunna påverka företagens kostnader. Dessa redovisas nedan.

I exempelberäkningarna nedan utgår Socialstyrelsen från följande personalkategorier.

Personalkategori	Månadslön kr (ej påslag av sociala avgifter)	Månadslön kr (med påslag av sociala avgifter)	Timlön kr (inkl. sociala avgifter)
Enhetschef vård/omsorg, privat sektor	45 500	59 796	374
Socionom, privat	35 200	46 260	289
Behandlingsassistent	25 700	33 775	211
Kvalitetssamordnare	44 700	58 745	367

Källa: Statistiska centralbyråns lönedatabas, 2016 års löner

¹⁷ Konkurrensverket rapport 2017:8.

Egenkontroll (Allmänna råd till 5 kap. 2 § SOSFS 2011:9)

Det följer av SOSFS 2011:9 att den som bedriver socialtjänst ansvarar för att det finns ett ledningssystem för verksamheten. Med stöd av ledningssystemet ska verksamheten planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten. Kraven som anges i ledningssystemföreskriften gäller sedan tidigare för den som bedriver konsulentverksamhet. Den som bedriver konsulentverksamhet ska således redan idag utöva egenkontroll enligt 5 kap. 2 § SOSFS 2011:9. I aktuellt författningsförslag specificeras dock vilka uppgifter som bör samlas in i egenkontrollen i en konsulentverksamhet.

Socialstyrelsen har via kontakterna med tidigare nämnda konsulentverksamheter fått bekräftat att företagen arbetar med egenkontroll i syfte att säkra kvaliteten i verksamheten. Konsulentverksamheterna uppger bl.a. följande. De arbetar redan idag med att samla in uppgifter, dokumentera och föra vidare information internt och externt. Nedan beskrivs och beräknas den administrativa merkostnaden som kan anses följa av det nya allmänna rådet i författningsförslaget.

Konsulentverksamheterna uppskattar att dokumentation i samband med ett besök som görs varje eller varannan vecka i ett jour- eller familjehem tar 20 minuter. Informationen från besöket om stöd och handledning till familjehemmet journalförs i ett elektroniskt system. Den administrativa kostnaden för dokumentationen av en konsulent som är socionom, med en månadslön om 35 200 kr och med påslag om sociala avgifter enligt Skatteverket om 31,42 procent, blir 102 kr för de 20 minuterna.

Konsulentverksamheten gör en uppföljning när en placering har pågått i uppskattningsvis åtta veckor. Fokus vid denna uppföljning är hur familjehemmet upplever verksamhetens stöd och handledning. Denna uppföljning dokumenteras av en konsulent (socionom) och uppskattningsvis tar dokumentationen 30 minuter, vilket medför en administrativ kostnad om 153 kr per uppföljningssamtal. Uppföljningssamtal sker vanligtvis 1-2 gånger per år med varje familjehem. Tidsintervallerna när uppföljningssamtalen sker kan dock se olika ut, beroende på om det rör sig om ett nyrekryterat jour- eller familjehem och vilka arbetssätt som används i verksamheten.

Återkoppling från konsulentverksamheten till socialnämnden kan se olika ut. Ett sätt som beskrivs är att konsulentverksamheterna skriver en sammanfattning om uppdraget som skickas till socialnämnden en gång per månad. Denna sammanfattning avser endast hur arbetet med stöd och handledning till varje familjehem fortlöper. Tidsåtgången för denna dokumentation och informationsöverföring uppskattas till 15 minuter per familjehem och uppdrag för en konsulent (socionom) till en administrativ kostnad om 77 kr.

Sammantaget uppskattas att en konsulent (socionom) som har ansvar för sex placeringar arbetar en dag (åtta timmar) per månad med dokumentation och journalföring som är kopplat till egenkontroll. Den administrativa kostnaden per år blir 2 313 kr*12 månader lika med 27 756 kr per konsulent.

Om en placering har avslutats oplanerat, så kallade sammanbrott, dokumenteras orsaken i verksamhetens journalsystem samt information om det stöd som familjehemmet erhåller. Verksamheten har också möte med socialnämnden kring händelsen. Vid ett sådant möte med socialnämnden deltar vanligtvis en

konsulent och verksamhetschefen. Uppskattningsvis tar en uppföljning avseende ett oplanerat avslut 8 timmar. Den administrativa kostnaden för dokumentation samt möte med socialnämnd blir totalt 5 303 kr för dessa två personalkategorier. En del konsulentstödverksamheter organiserar sig på annat sätt och involverar exempelvis en kvalitetssamordnare eller liknande i samband med att en placering avslutas oplanerat. Lön för en kvalitetssamordnare är enligt Statistiska centralbyråns (SCB) lönedatabas 44 700 kr. Med påslag om sociala avgifter enligt Skatteverket om 31,42 procent blir månadslönen 58 745 kr. Den totala administrativa kostnaden för ett möte med de tre angivna personalkategorierna blir då istället 8 240 kr.

De tre olika konsulentverksamheterna uppger att de arbetar systematiskt med sin dokumentation så att den kan ligga till grund för eget lärande och verksamhetsstatistik. Alla tre företag diskuterar informationen i egenkontrollen på personalträffar/APT eller liknande möten varje vecka samt i samband med planeringsdagar. Den sammanlagda kostnaden för de veckovisa mötena à två timmar för ett litet företag med tre konsulenter, verksamhetschef samt kvalitetssamordnare blir 3 217 kr och på ett år (52 veckor) en administrativ kostnad om 167 232 kr.

Kompetens (3 §)

Konsulenternas utbildningsbakgrund framgår i rapporten från Vårdanalys. I rapporten anges att enkätsvaren avser totalt 700 konsulenter.¹⁸

Av 700 konsulenter har 49 procent en socionomexamen och 19 procent har en annan universitets- eller högskoleexamen med social inriktning. En grupp av konsulenterna, 6 procent, utgörs av legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal, t.ex. psykolog, sjuksköterska eller dietist, och 9 procent har en annan universitets- eller högskoleexamen. Resterande 17 procent av konsulenterna har antingen enbart gymnasieutbildning, eller en eftergymnasial utbildning (oftast yrkesutbildning i någon form), eller en annan utbildningsbakgrund än de redan nämnda.

Utöver detta har Socialstyrelsen inhämtat ytterligare information från tre olika företag genom telefonsamtal. Kontakterna med företagen bekräftar bilden av att en majoritet av konsulenterna är socionomer eller har en liknande utbildningsbakgrund.

För de företag som idag inte har konsulenter som har universitets eller högskoleutbildning kan författningsförslaget medföra en ökad lönekostnad. Socialstyrelsen gör en beräkning av vad det skulle kosta om de 17 procent som inte innehar någon universitets- eller högskoleutbildning skulle få en månadslön som motsvaras av vad en socionom eller annan person med högskoleutbildning har i privat verksamhet.

Ett antagande görs om att de konsulenter som är anställda idag, och som saknar högskoleutbildning, har en lön motsvarande en behandlingsassistent. En behandlingsassistent har enligt SCB:s lönestatistik 2016 en lön om 25 700 kr. Med påslag om sociala avgifter om 31,42 procent för privata företag enligt Skatteverket blir månadslönen 33 775 kr. Lön för en socionom inom privat verksamhet är enligt SCB:s lönestatistik 35 200 kr. Med påslag om sociala avgifter om 31,42 procent för privata företag enligt Skatteverket blir månadslönen 46 260

¹⁸ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, rapport 2016:5 s. 85-86.

kr. Differensen mellan den angivna månadslönen för en socionom och en behandlingsassistent är således 12 485 kr. Av totalt 700 konsulenter blir det 119 konsulenter (17 procent) som saknar universitets- eller högskoleutbildning. Det skulle medföra en merkostnad i ökade lönekostnader för företagen på 1 485 703 kr.

Socialstyrelsen vill dock betona att det inte med säkerhet går att säga hur kravet på högskoleutbildning i förslaget kan komma att påverka företagens kostnader. Det saknas till exempel statistik över vad konsulenter utan högskoleutbildning har för lön idag. Ovan gjorda räkneexempel är således endast ett förenklat sätt att beskriva ett möjligt utfall.

Introduktion, handledning och kompetensutveckling (4 §)

I vilken omfattning en nyanställd person behöver introduktion beror bl.a. på vilken utbildning och erfarenhet personen har sedan tidigare. Vilka kostnader som detta kan medföra beror också på i vilken omfattning företaget redan arbetar med introduktion för nyanställda i form av t.ex. checklistor/manualer, samt vilka rutiner som finns tillgängliga. Socialstyrelsen har gjort några olika exempelberäkningar som visar vilka administrativa kostnader som kan vara aktuella vid introduktion, handledning och kompetensutveckling för personal i en konsulentverksamhet.

En generell introduktion om verksamheten lämnas till en nyanställd konsulent av en verksamhetschef å fyra timmar till en administrativ kostnad om 2 652 kr. Ett annat exempel är att en nyanställd konsulent får en introduktion i arbetet genom att konsumenten går bredvid en erfaren kollega första tiden och bl.a. följer med vid besök i familjehemmen. Om en erfaren konsulent har sex pågående placeringar och en nyanställd följer med på dessa möten å två timmar blir det totalt 24 timmar för båda konsulenterna (socionomer), vilket medför en administrativ kostnad på sammanlagt 6 939 kr.

I samtal med det lilla företaget beskrivs två utbildningar som varje nyanställd konsulent ska genomgå, om inte dessa kunskaper finns sedan tidigare. Dessa två utbildningar omfattar vardera åtta heldagarsutbildning. Till dessa grundutbildningar finns även ytterligare fördjupningar av utbildningen som kan genomföras vid behov. Den administrativa kostnaden för att en konsulent är frånvarande från arbetsplatsen åtta arbetsdagar vid två olika tillfällen blir 128 timmar, vilket medför en engångskostnad per konsulent (socionom) på 36 992 kr. Utöver denna kostnad kan det tillkomma eventuella kursavgifter, beroende på om utbildningen är avgiftsfri eller inte.

I de verksamheter som Socialstyrelsen har fått uppgifter från framgår det att ett sätt att introducera alternativt handleda sin personal är att en konsulent (socionom) har ett uppföljningssamtal tillsammans med verksamhetschefen å två timmar till en administrativ kostnad om totalt 1 326 kr.

Handledning för personalen i en konsulentverksamhet kan ske på olika sätt. En verksamhet kan behöva köpa in denna tjänst externt, andra företag sköter detta inom sin verksamhet genom t.ex. arbetsplatsträffar och andra typer av möten. Kostnaderna för detta kan följaktligen variera beroende på hur det görs och i vilken omfattning handledning behövs.

Tillgänglighet till stöd och handledning (6 §)

Socialstyrelsen bedömer att författningsförslaget inte kommer att medföra några nya kostnader när det gäller stöd och handledning som en konsulentverksamhet lämnar till jour- och familjehem. Detta arbete utförs redan idag och de konsulentverksamheter som Socialstyrelsen har haft kontakt med uppger att tillgängligheten i stödet och handledningen utgår från socialnämndens uppdrag och hemmens behov. Företagen beskriver att de regelbundet lämnar stöd till familjehemmen, t.ex. varje eller varannan vecka. Handledning lämnas oftast månadsvis, men det kan justeras utifrån hur behoven ser ut. Företagen har också ofta en jourtelefon dit jour- och familjehemmen kan ringa om det uppstår akuta problem. Det innebär oftast att en konsulent finns tillgänglig per telefon under kvällar, nätter och helger. Detta ansvar kan t.ex. fördelas enligt schema i personalgruppen och ofta utgår inte lönetillägg, utan personalen anses kompenseras genom sin grundlön.

8. Påverkan på konkurrensförhållanden

Författningsförslaget innehåller inte några krav som direkt kan anses påverka företagets möjligheter att konkurrera på lika villkor. Företagen kan i första hand påverkas av hur kommunerna köper deras tjänster. Detta sker både genom ramavtal och direktupphandlingar. Det vanligaste är att kommunerna köper tjänsterna genom direktupphandling (47 procent), endast cirka 25 procent av företagen uppger att de får merparten av sina uppdrag efter annonserad upphandling. Företagen har de senaste åren haft en god tillväxt och hög lönsamhet. Företagens försäljning av tjänster ökade markant under år 2015, och fortsatte att öka år 2016 om än i lägre takt.¹⁹ Författningsförslaget kan bidra till att öka tydligheten kring vad som krävs för att bedriva konsulentverksamhet och förbättra förutsättningarna för verksamheterna att konkurrera på lika villkor.

9. Särskilda hänsyn till små företag

Majoriteten av de berörda företagen är små, mer än 90 procent av konsulentverksamheterna har färre än fem anställda. Vid utformningen av reglerna angående personalens kompetens har Socialstyrelsen bedömt att det funnits utrymme för att ta hänsyn till företagets storlek. En liten verksamhet med få anställda skulle sannolikt ha svårare att uppfylla ett högre kompetenskrav om kravet skulle ställas både på personal som föreslår jour- och familjehem och personal som lämnar stöd och handledning till sådana hem. Det allmänna rådet om minst 180 högskolepoäng med inriktning mot socialt arbete, socialpedagogik eller beteendevetenskap omfattar därför enbart den personal som självständigt lämnar stöd och handledning till jour- och familjehem. I övrigt har Socialstyrelsen bedömt att det inte har varit möjligt eller motiverat att ta särskild hänsyn till små företag.

¹⁹ Konkurrensverket rapport 2017:8.

10. Bedömning av om regleringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Författningsförslaget bedöms överensstämma med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till den Europeiska unionen.

11. Överväganden enligt 14 kap. 3 § regeringsformen

Socialstyrelsen bedömer att förslaget inte berör det kommunala självstyret eftersom reglerna endast omfattar privata utförare.

12. Kostnader och intäkter för kommuner och landsting

Socialstyrelsen har inte identifierat några direkta kostnader för kommunerna med anledning av förslaget. Regelverket skulle kunna påverka hur företagen väljer att prissätta sina tjänster och det skulle då påverka kommunernas kostnader för upphandla tjänsterna. Socialstyrelsen bedömer dock att det inte är möjligt att beräkna sådana eventuella konsekvenser av förslaget.

13. Ikraftträdande och informationsinsatser

Avsikten är att författningen ska träda i kraft den 1 april 2018.

Socialstyrelsen kommer bl.a. informera om det kommande regelverket i ett nyhetsbrev. Förslaget kommer också finnas tillgängligt på myndighetens hemsida. Utöver detta informerar vissa företag/branschorganisationer själva om det kommande regelverket via sina hemsidor eller liknande.

Kontaktperson

Anna Giertz, jurist
anna.giertz@socialstyrelsen.se
Telefon: 075-247 31 23